

Agrarspørgsmaal.

Dr. phil. A. Fraenkel: Landbrugskrisen. Kbhvn. 1896. --
Ch. Sonne: Landbruget og Toldspørgsmaalet. Maribo 1896.

Det er ikke nogen let Sag eller nogen taknemmelig Opgave at indlade sig paa en mere indgaaende Undersøgelse af vort Landbrugs Stilling for Tiden. Thi enhver Undersøgelse, der ikke gaar ud fra som noget givet, at det danske Landbrug for Tiden befinder sig i en Nødstilstand, hvorfra det er det øvrige Samfunds Pligt at udfrie det, og ikke paa Forhaand anerkender, at alle danske Landbrugere ganske uforskyldt ere komne i denne Tilstand, er udsat for af Agrarernes ordførende Repræsentanter at blive stemplet som udsprungen af Uvilje imod Landbruget eller dog som vidnende om Mangel paa Interesse for dette. Den Utilfredshed, hvormed Højres Program, der dog lover Landbruget omtrent Alt, hvad der virkelig kan gennemføres ad Lovgivningens Vej, er bleven modtaget fra Agrarernes Side, er betegnende i saa Henseende. Overhovedet at antyde, at der er Anledning til at foretage en Undersøgelse, anses af de vidtgaaende Agrarer for utilbørligt. Det tør derfor ikke ventes, at Dr. Fraenkels Skrift om Landbrugskrisen vil finde Naade for Agrarernes Øjne; thi ikke

Agrarspørgsmaal.

Dr. phil. A. Fraenkel: Landbrugskrisen. Kbhvn. 1896. --
Ch. Sonne: Landbruget og Toldspørgsmaalet. Maribo 1896.

Det er ikke nogen let Sag eller nogen taknemmelig Opgave at indlade sig paa en mere indgaaende Undersøgelse af vort Landbrugs Stilling for Tiden. Thi enhver Undersøgelse, der ikke gaar ud fra som noget givet, at det danske Landbrug for Tiden befinder sig i en Nødstilstand, hvorfra det er det øvrige Samfunds Pligt at udfrie det, og ikke paa Forhaand anerkender, at alle danske Landbrugere ganske uforskyldt ere komne i denne Tilstand, er udsat for af Agrarernes ordførende Repræsentanter at blive stemplet som udsprungen af Uvilje imod Landbruget eller dog som vidnende om Mangel paa Interesse for dette. Den Utilfredshed, hvormed Højres Program, der dog lover Landbruget omtrent Alt, hvad der virkelig kan gennemføres ad Lovgivningens Vej, er bleven modtaget fra Agrarernes Side, er betegnende i saa Henseende. Overhovedet at antyde, at der er Anledning til at foretage en Undersøgelse, anses af de vidtgaaende Agrarer for utilbørligt. Det tør derfor ikke ventes, at Dr. Fraenkels Skrift om Landbrugskrisen vil finde Naade for Agrarernes Øjne; thi ikke

blot gør han Landbrugsforholdene saavel i Danmark som i Storbritannien og Tyskland til Genstand for en paa et betydeligt statistisk Materiale støttet Undersøgelse, der ikke ubetinget lader Sammenligningen falde ud til Gunst for det danske Landbrugs Krav paa Hjælp; men han slutter endog med at udtale, at alle disse statistiske Data endnu ikke give tilstrækkeligt Grundlag til at bedømme Landbrugets virkelige økonomiske Stilling, men at der til at faa fuldt Lys over Situationen kræves Optagelse af en Enquête Landet over med det Formaal at tilvejebringe Klarhed over de forskellige Landbrugsvarers Produktionsomkostninger, fordi man, saa længe disse ikke ere fuldt oplyste, i Virkeligheden er ude af Stand til at besvare det Spørgsmaal, om Landbruget arbejder med en passende Nettoavance eller ej.

Desto mere Grund er der for Alle, der ikke ere Fuldblods-Agrarer, men ønske en virkelig og uhildet Opklaring af disse Spørgsmaal, de være sig iøvrigt Landbrugere eller Ikke-Landbrugere, til at paaskønne de særdeles gode Bidrag, som Dr. Fraenkel giver til Belysning af den nuværende Landbrugskrise. Ikke blot indeholder det lille Skrift et stort — for mange Læsere maaske snarest lidt for stort — Antal af statistiske Tabeller, som indgaaende belyse en Række af forskellige Forhold, der vedrøre Landbruget, men hele Skriftets Anlæg er vel skikket til at give et godt Overblik over Landbrugets baade øjeblikkelige Tilstand og Fremtidsudsigter. Først skildres Krisens Oprindelse og Forløb, dernæst dens Virkninger dels i Storbritannien, dels i Tyskland, og endelig gøres de danske Landbrugsforhold til Genstand for en —

snarest lidt kort — Undersøgelse. Det stilles allerede herved klart frem for Læseren, at det, der er Tale om, ikke er et lokalt Onde, ikke et særlig dansk Spørgsmaal, og at det endog er saa langt fra, at Danmark er særlig haardt ramt af Krisen, at den tvært imod har hærget langt værre baade i Storbritannien og i Tyskland. Betegnende ere særligt Oplysningerne for Storbritanniens Vedkommende. Betænkes det, hvilken Rolle Hveden spiller for dette Lands baade Produktion og Forbrug, vil man forstaa, hvilken Betydning det har havt, at Gennemsnitsprisen for 1 Quarter Hvede, der (— bortset fra Perioden 1801—20, da den ved de exceptionelle Forhold gik op til over 85 sh. (henved 38 Kr. pr. Td.) —) endnu efter Korntoldens Ophævelse og det engelske Markeds Aabning for Tilførseler fra hele Verden udgjorde i 1851—70 gennemsnitlig henved 53 sh. og i 1871—75 henved 55 sh., — i 1884—87 var gaaet ned til 33 sh., i 1888—90 til lidt over 31 sh., og i 1894 kun var 22 sh., altsaa kun 40 pCt. af, hvad den var i de 25 Aar 1851—75, hvilket maatte føles saa meget stærkere, som Hvedehøsten plejede at udgøre henved $\frac{1}{3}$ af den samlede Kornhøst (Hvede, Byg, Havre, Bælgfrugter, jfr. Tabel XXVII). Den umiddelbare Følge af denne enorme Prisnedgang har været, at en meget stor Del af Hvedearealet er bleven opgivet. Medens Storbritannien og Irlands samlede Hvedeareal i 1874 udgjorde ca. 3,83 Mill. acres — en Strækning, større end hele Danmarks »besaaede Areal« — var det i 1894 gaaet ned til paa det Nærmeste det Halve, 1,98 Mill. acres (Tabel XXXI). Men den fulde Ravage ses dog først i 1895; i dette

ene Aar formindskedes Hvedearealet yderligere med over 500,000 acres, saa at det i det Hele i Løbet af 3 Aar er bleven formindsket med over $\frac{1}{3}$ af sin Størrelse! Endnu i 1888—90 var det gennemsnitlig 2,55 Mill. acres og i 1891—92 var det gennemsnitlig ca. 2,32 Mill. acres; saa gik det i 1893 og 94 ned til ca. 1,9 — og i 1895 til 1,4 Mill. acres. Hvilke enorme Tab de synkende Hvedepriser og den deraf følgende Opgivelse af Hvedearealet i disse Aar har paaført Storbritanniens Ejendomsbesiddere og Landbrugere, vil man kun tilnærmelsesvis kunne gøre sig en Forestilling om ved Hjælp af de i Tabel XXIV meddelte Tal. Disse udvise, at den til engelske og skotske Godsejere erlagte Forpagtningsafgift, der endnu i 1880—82 gsnlg. udgjorde ca. 59,27 Mill. L. aarlig, i 1890 var gaaet ned med over 11 Mill. L. St. — altsaa et aarligt Tab for Godsejerne af næsten 200 Mill. Kroner! Det maa nu tages i Betænkning, at det forholdsvis største Prisfald har fundet Sted efter 1890, i hvilket Aar Hvedepriisen dog endnu var ca. 32 sh., medens den i 1894 kun var 22 sh., samt at der efter 1890 yderligere er opgivet ikke mindre end 1 Mill. acres af Hvedearealet. Lægger man endvidere til de anførte Tal de Tab, som de ca. 570,000 Jordbrugere have lidt, — hvorved kan erindres, at James Caird allerede i 1886 anslog Formindskelsen i det samlede Landbrugs (incl. Landarbejdernes) Aarsindtægter i Sammenligning med Tiden før 1875 til henved 43 Mill. £. St. eller ca. 770 Mill. Kr. (heri ikke medregnet det lidte Kapitaltab), — saa maa man erkende, at Landbrugskrisen saa langt fra er et for Danmark ejendommeligt Fænomen,

at vort Land vel endog næppe kan siges at være det, der er haardest ramt af den Krise, som skyldes den nyeste Tids overvældende Konkurrence fra oversøiske Landes og Ruslands Side.

Af megen Interesse er endvidere Forf.s Fremstilling af »det tyske Agrarspørgsmaal«, der søger at godtgøre, at de danske Agrarer ikke kunne opstille de tyske Agrarers Fordringer som Bevis for deres egne Fordringers Berettigelse, fordi »her aldeles ikke har været det at kæmpe imod som i Tyskland«, idet der her i den særlige historiske Udvikling og de højst uheldige Ejendomsforhold have været ejendommelige Forhold tilstede, som i høj Grad have forværret Krisen og som kræve deres Ordning uafhængigt af denne. Den af Forf. givne Sammenstilling af Ejendomsfordelingen i Tyskland og i Danmark er i saa Henseende ganske oplysende. Medens i Tyskland ikke mindre end 44 pCt. af samtlige Landbrugsbedrifter — eller ca. 2,300,000 af disse — ere Parceller paa under 1 Hectare (1,8 Td. Land) og i Gennemsnit paa kun $\frac{1}{2}$ Td. Ld., maa Grænsen for den tilsvarende Gruppe hos os (hvor Angivelserne ikke ere knyttede til Arealet, men til Hartkornet) anslaaes til ca. $2\frac{1}{2}$ hect., og dog udgør denne Gruppe knap 40 pCt. Og medens ikke mindre end 27 pCt. af hele Tysklands Landbrugsareal kun er Parceller paa indtil 10 hect. (18 Td. Ld.), er kun 11 pCt. af Danmarks Hartkorn Landbrug paa indtil 1 Td. H., hvad der for Jyllands Vedkommende gennemsnitlig omtrent svarer til 10 hect., medens det ganske vist paa Øerne er endel mindre end 10 hc. I Tyskland ligge godt 87 pCt. af samtlige Landbrug under denne Grænse. Kom-

mer hertil endvidere, at Udskiftningen i sin Tid har fundet Sted paa en i det Hele lidet heldig, ofte højst mangelfuld Maade, samt at Afløsning af Hoveri- og andre Realbyrder er foregaaet paa en for Yderne højst byrdefuld Maade, ved Overtagelse af Rentebetalinger, der ofte overstige, hvad der kunde bringes ud af den daarlige Jord, saa vil man forstaa, at de tyske Landbrugsforhold kræve ganske andre Foranstaltninger til Afhjælpning af Jordbrugernes Nødsstand, end der tiltrænges og kan blive Tale om i Danmark.

Hermed er det selvfølgelig ingenlunde benægtet, at Landbruget ogsaa i Danmark for Tiden arbejder under uheldige og vanskelige Vilkaar. Men det bør dog ikke tabes af Sigte, at der ved Siden af de almindelige Aarsager, som have bragt det hele nordvest-europæiske Agerbrug i en kriselignende Tilstand, ogsaa findes individuelle Aarsager, for hvilke ingen Andre end vedkommende Jordbrugere selv bære Skylden. Dette synes man i det Hele at være noget for tilbøjelig til at overse. Man synes i de senere Aar vel tilbøjelig til at mene, at, naar en Landejendomsbesidder nødsages til at gaa fra sin Gaard eller dog kun kan blive hængende ved den, fordi Prioritets-haverne ikke ønske at komme til at overtage den, saa skyldes dette ene og alene den oversøiske Konkurrence og de dalende Priser. Det er dog klart nok, at det i ikke saa faa Tilfælde skyldes den Omstændighed, at Vedkommende har købt Ejendommen altfor dyrt eller har besiddet for lidt Drifts-

kapital eller har savnet fornøden Dygtighed til at bringe Gaardens Drift ind under tidssvarende Forhold eller endelig ikke har forstaaet at sætte Tæring efter Næring og har levet paa en større Fod, end Landejendommen og hans Kapital tillod. Saadant er jo ikke andet end, hvad der daglig finder Sted paa alle andre Erhvervsomraader. Ingen tænker paa at lade Samfundet træde hjælpende til, fordi en Industri-drivende eller Handlende eller Købstadgrundejer som Følge af forkerte Spekulationer eller ufornuftigt Ejendoms køb eller Mangel paa Evne til at fortsætte en overtagen Forretning gaar fallit, — og lige saa lidt er der Grund for Samfundet til at sætte sig i Bevægelse, fordi noget tilsvarende sker paa Landbrugets Omraade. Det maa være det hele Erhverv som saadant, der lider under uheldige Konjunkturer eller en almindelig Forandring af de samfundsmæssige økonomiske Forhold, for at der overhovedet kan blive Tale om, at Samfundet eller Statsmagten skal komme til Hjælp. Og selv hvor saadant er Tilfældet, kræves der for at dette skal ske, noget mere end blot det, at der er en Nødsstand. Adskillige Erhverv have været i en saadan, uden at der har været Tale om at lade Staten træde hjælpende til. Sejlskibene have lidt lige saa haardt under Dampskibenes Konkurrence, som Landbruget nu under Amerikas, og baade Sejl- og Dampskibsrhederier have lidt overordentligt paa Grund af de europæiske Handelsflaaders altfor store Forøgelse, uden at der er bleven gjort noget for dem. Og Landbrugerne i Rigsdagen have haft et lige saa døvt Øre for Møllernes Klage, uagtet disse have kunnet paavise, at deres Afsætning i Løbet af

7 Aar er formindsket med henved 90 Mill. Pd., idet Udførselen af formalede Kornvarer fra 80 Mill. Pd. i 1887 er gaaet ned til 28 Mill. Pd. i 1893, medens Indførselen er voxet fra 11 til 28 Mill. Pd.

Disse Exempler ville formentlig kunne vise, hvad yderligere maa kræves foruden en Nødsstand. Sagen er nemlig den, at det altid er betænkeligt ved kunstige Midler at stræbe at holde en økonomisk Virksomhed oppe, som den almindelige Udvikling fordømmer til Tilbagegang eller vel endog Undergang. Og selve Landbruget giver det bedste Bevis herpaa. Dersom man overfor den oversøiske Konkurrence havde stræbt ved Statsunderstøttelse paa -den ene eller anden Maade at opretholde Kornavlens som Landbrugets Hovedproduktion, vilde man sandsynligvis dermed kun have forhindret eller dog forhalet den Overgang til Mejeridrift og den energiske Udvikling af Smørproduktionen, hvori Landbruget nu har søgt — og delvis fundet — sin Frelse. Og dersom man med lignende Midler havde søgt at hjælpe ud over de Vanskeligheder, som under Paaskud af at ville sikre Landet mod Tilførsel af syge Dyr ere blevne rejste fra Tysklands og Englands Side, vilde den betydningsfulde Udvikling af Slagterierne, som er foregaaet i de seneste Aar, næppe have fundet Sted.

Derfor er det af saa stor Betydning, at man, forinden man gaar til at træffe Statsforanstaltninger til Landbrugets Ophjælpning, først gør sig det klart, hvad det er, der har fremkaldt Vanskelighederne, for at se, om der er Udsigt til, at den ved dem truede Virksomhed virkelig kan opretholdes og atter genvinde sin tidligere Stilling, naar den hjælpes over disse

Vanskeligheder. Og i saa Henseende er det første Afsnit af Dr. Fraenkels Skrift af væsentlig Interesse. Gennem en ret indgaaende Fremstilling af henholdsvis Nordamerikas, Ostindiens, Australiens og Ruslands Produktionsforhold paavises det, at Udsigterne til, at der atter vil kunne komme en Tid, da det lønner sig for Nordeuropas Landbrug at lægge en Hovedvægt paa Kornavl, ere temmelig fjærne. Det er i saa Henseende ikke længere Nordamerika, hvorfra Faren truer; tvært imod er Nordamerika, der fra først af paaførte Europa en ret nærgaaende Konkurrence, nu selv saaledes truet, at det i alt Fald for store Dele deraf ikke mere synes lønnende at producere Korn til Export. For ganske nylig have jo saaledes Bladene meddelt, at den britiske Generalkonsul i San Francisco har indberettet, at man i Egnene ved det stille Hav og særlig i Californien synes at være kommen til det Resultat, at »Hvedeavl til Udførsel tilhører svundne Tider og at Hvededyrkning bør begrænses til Indlandets Forbrug«. I 1882 udførte Californien over 42 Mill. bushels — og dengang var Prisen 1,2 Dollar pr. bushel; i 1893—94, da Prisen var gaaet ned til 46,8 Cents pr. bushel, var Udførselen allerede gaaet ned til 18 Mill. bushels. Dr. Fraenkels Tabel III viser da ogsaa, at de nordamerikanske Fristaters Export af Hvede og Hvedemel i de fire sidste Aar stadig er gaaet ned — fra 225 Mill. bushels i 1892 til 144 Mill. i 1895 —; men det maa dog herved bemærkes, at 1892 betegner det absolute Maximum af Export, der langt oversteg de foregaaende Aar (1887—91 exporteredes gennemsnitlig ca. 116 Mill. b.) og at Udfør-

selen i 1894 og 1895 — gennemsnitlig 154 Mill. b. — med Undtagelse af 1892 var større end i noget Aar siden 1881. Der er da ogsaa fremdeles god Jord nok at indtage til Dyrkning, og Anvendelsen af Stordrift med udstrakt Benyttelse af Maskiner nedbringer Produktionsudgifterne betydeligt. Naar desuagtet ogsaa Amerika i de senere Aar har haft en meget følelig Landbrugskrise paa Grund af de saa stærkt dalende Kornpriser, synes dette mere end noget andet at vise, at Udsigterne til, at Hvedeavl igen skal blive lønnende for det nordvestlige Europa ere temmelig smaa og i hvert Fald ret fjerne.

Det er jo nemlig ikke længere Amerika, der særlig trykker paa det nordvesteuropæiske Landbrug, men begge trykkes særligt af Argentinien, der efter Dr. Fraenkels Mening er det Land, der har bidraget mest til Prisfaldet i Landbrugsprodukter. Argentiniens Export af Hvede til Storbritannien, der endnu i 1888—89 kun udgjorde 45,000 Tons gennemsnitlig, var i 1890—92 gennemsnitlig ca. 146,000 Tons, steg i 1893 til 393,000 Tons og udgjorde i 1894 664,000 Tons eller henimod $\frac{1}{7}$ af hele Storbritanniens Import af Hvede! Og om end Forholdene i Argentinien ere saa usikre, at det er vanskeligt at stille noget bestemt Horoskop for dets fremtidige Udvikling, saa ere paa den anden Side dets Udviklingsmuligheder saa store og Landets uhyre Hjælpkilder hidtil kun udnyttede i saa ringe Omfang — paa et Areal, der er større end hele Europa, lever kun et lignende Indbyggerantal som i Sverige —, at gunstigere og mere lønnende Udsigter for Hvedeavl

snarest vil fremkalde en betydelig forstærket Konkurrence herfra.

Selv om de politiske og sociale Forhold i Argentinien endnu i en Aarrække maatte sætte en Stopper for Udviklingen, er der endnu et Land, der ligeledes frembyder rige Udviklingsmuligheder og ihærdigt arbejder paa at gøre dem til Virkelighed, og det er Rusland. Misvæxtaaret 1891 standsede foreløbig Exportens raske Fremskridt; fra ca. 8,3 Mill. eng. Centn. i Gennemsnit for 1882—87 steg dets Udførsel af Hvede og Hvedemel til Storbritannien i 1888—90 til gnstl. 21 Mill. for i 1891—93 atter at gaa ned til gnstlg. 9,6 Mill.; men i 1894 var den atter steget til 17,7 Mill. og udgjorde over $\frac{1}{6}$ af Storbritanniens Hvedeindførsel. Og ved Siden af det rastløse og energiske Arbejde paa at udvikle Samfærdselsvejene i det europæiske Rusland, hvorved en langt større Export vil blive mulig, gaar Arbejderne paa at aabne det asiatiske Rusland ved den uhyre sibiriske Jernbane, der er omtrent dobbelt saa lang som Central-Pacifikbanen fra New York til San Francisco og aabner Tusinder og atter Tusinder □ Kilom. frugtbar Jord, liggende under fortrinlige klimatiske Forhold, Adgang til Verdensmarkedet. Forf. slutter derfor dette Afsnit med den Bemærkning, at »naar man betænker, at vi kun se denne Udviklings allerførste Begyndelse levere $\frac{1}{3}$ af samtlige importerende Landes Kornforbrug i Verdensmarkedet, saa forstaa vi ikke, at man vil kunne tænke paa en Løftelse af Prisen paa primitive Landbrugsprodukter«.

Dr. Fraenkel beskæftiger sig ikke med det Spørgsmaal, hvad der kan gøres for at støtte Landbruget under disse vanskelige Forhold; han mener kun »at kunne godtgøre, at dersom Landets Økonomi i det hele skal gaa fremad ogsaa i Fremtiden, saa maa Byerhvervene komme til at spille en større Rolle, end de hidtil have gjort, og de maa det ikke mindst for Landbrugets Skyld. Thi Byernes stigende Købeevne, den de nu skulle styrke direkte fra Udlandet ved at fortrænge udenlandsk Industri fra vort Marked og sluttelig ved at konkurrere i det udenlandske Industrimarked og ikke som før ved næsten udelukkende at leve af Landbruget, denne stigende Købeevne, hos Byerne skal give Landbruget Erstatning for de Tab i Pris eller Omsætning, det ved den tiltagende Konkurrence i Verdensmarkedet har lidt og maa lide i dette«.

Derimod beskæftiger Hr. Chr. Sonne sig i »Landbruget og Toldspørgsmaalet« — et Foredrag, holdt i Maj 1896 i flere jyske Byer —, direkte med det Spørgsmaal, hvad der fra Statens Side bør gøres for at støtte Landbruget, særlig ved Hjælp af Toldbestemmelser. Forf. vender sig først imod den Opfattelse, som for fire Aar siden blev gjort gældende paa de danske Landboforeningers Delegeretmøder, at nemlig Landbrugets Ligestilling med Industrien overfor Toldbeskyttelsen skulde tilvejebringes derved, at denne i videst mulig Udstrækning blev afskaffet for Industrien, idet Landbruget mentes ikke at kunne have nogen Nytte af beskyttende Toldsatser. Punkt for Punkt gennemgaar han de i saa Henseende fremførte Argumenter for at paavise deres Uholdbarhed og i

Modsætning til hin Opfattelse hævde, at »Frihandelsprincippet turde være det kostbareste og mest uproduktive Kreatur, det danske Landbrug i vor Tid har opdrættet«, og at Ligestillingen med Industrien bør søges opnaaet derved, at ogsaa Landbruget faar sine beskyttende Toldsatser. Forf. er ikke nogen ivrig Protektionist; han erkender, at principielt »er Frihandelen mere tiltalende end et Beskyttelses-system«; men han mener, at den danske Toldpolitik lige saa fuldt som de fleste andre Nationers bør bygges paa opportunistiske Hensyn og bør »regne med de faktisk foreliggende Forhold«. Han vilde gerne lade Tanken om Beskyttelse fare, »hvis vi blot kunde faa Lov at udføre vore Produktioner frit, og hvis vi kunde slippe for paa vort hjemlige Marked at kæmpe med Konkurrenter, der ved direkte og indirekte Exportpræmier nødvendig maa være En overlegne i Konkurrencen«.

Man læser med Behag Forf.s rolige og lidenskabsløse Fremstilling, og man maa sikkert erkende, at hans Gendrivelse af de fra den anden Side fremførte Argumenter for en Frihandelspolitik i det Væsentlige er rigtig. Han imødegaar saaledes bestemt den Paastand, at »Toldbeskyttelsen fordyrer Livet for de 97 pCt. af Danmarks Befolkning, medens kun 2—3 høster Fordel deraf«, saa vel som den, at »vor nuværende Toldlov rammer Landbruget som saadant særlig haardt« og at »Landbruget brandskattes ved den«, idet han paaviser, at Landbruget vilde være meget daarlig tjent med at faa en større Del af Toldbyrden ombyttet med en direkte Skat. Ligeledes fremhæver han, at det er urigtigt, naar

det saa ofte paastaas, at Tolden rammer særlig haardt nedefter og skaaner opefter; »thi det er netop de simplere Varer til de brede Lags Forbrug, der kun fordyres meget lidt eller slet ikke af Tolden, idet Konkurrencen for disse større Produktioners Vedkommende bringer Prisen saa lavt ned, at Tolden slet ikke udnyttes«, og anfører eksempelvis, at der nu sælges indenlandske billige Gardiner til 7 Øre Alen, medens alene Tolden vilde udgøre $8\frac{1}{2}$ Øre pr. Alen. Og idet han endelig betvivler, at den indenlandske Industri nu »har alle Betingelser for at kunne trives uden eller med en meget moderat Beskyttelse« og mener, at det derfor ogsaa er en Illusion at tro, at Lovgivningsmagten i større Omfang vil berøve Industrien dens hidtidige Beskyttelse, hævder han, at Landbrugets Ligestilling med Industrien kun kan opnaas derved, at ogsaa det faar Beskyttelse for sin Produktion.

Medens vi i det Hele kunne slutte os til Hr. Sonnes Argumentation overfor Modstanderne, kunne vi dog ikke ganske tiltræde den Konklusion, hvortil han kommer, i dens Helhed. Denne gaar nemlig ud paa, at der 1) skal træffes Foranstaltninger til at hindre eller hæmme Indførselen af fremmede Kreaturer for at undgaa Smittefare fra disse; 2) at Ostetolden bør forøges kendeligt; 3—5) at der lægges Told paa Hvede, Havre, Majs og Havesager.

Det forekommer os først, at, netop naar man staar paa det Standpunkt, at de industrielle Told-satser ikke i og for sig ere ønskelige, men at deres Opretholdelse er nødvendig, fordi nu engang »en stor

Del af de bestaaende toldbegunstigede Industrivirksomheder tildels ere fremkaldte af den nuværende Toldlov og opvoxede i Ly af denne, om end lidt ubesindigt byggede paa Haabet om dennes vedblivende uforanderlige Gyldighed«, saa maa man kun efter den modneste Overvejelse gaa til Indførelsen af nye Toldsatser, som, om de end betegnes som »midlertidige«, vanskeligt ville kunne bringes til at høre op igen. Men Hovedsagen er dog den, at det, som det kommer an paa, er at træffe Foranstaltninger, som kunne støtte og udvikle Landbruget, ikke derimod blot saadanne, som kunne yde et større eller mindre Antal Landbrugere en Understøttelse, som ydes dem af de andre Samfundsklasser. Dette sidste vil ganske vist blive Tilfældet f. Ex. med en Told paa Hvede, men derimod paa ingen Maade det Første. Hvilken Betydning vil nemlig en Hvedetold faa for det danske Landbrug? Bortset fra, at Hveden i 1888 knap indtog 4 pCt. af det besaaede Areal og at en Hvedetold kun vilde komme en forsvindende Del af de danske Landbrugere til Gode, vilde denne kun føre til at opretholde en Landbrugsvirksomhed, som i de senere Aar — efter Hr. Sonnes egne Udtalelser — ikke har bragt de paagældende Landbrugere nogen Fortjeneste, medens den kun vilde have Betydning for Landbruget, dersom den gav en virkelig Fortjeneste. Thi i og for sig har jo Hvedeavlens ikke nogen som helst Betydning for det øvrige Landbrug; det vil næppe kunne paapeges, at den øvrige Landbrugsvirksomhed bliver enten bedre eller ringere, eftersom en Del af Arealet anvendes til Hvededyrkning eller ej, — saaledes som

Tilfældet derimod er f. Ex. med Roedyrkning. Hvilken Fordel er der da for Landet ved at opretholde en Kultur, som i sig selv ikke svarer Regning og som efter de af Dr. Fraenkel meddelte Oplysninger ikke tør ventes at ville gøre det i en overskuelig Fremtid? Er der mere Grund for Landets øvrige Befolkning til at betale Hvededyrkerne et vist — ikke ringe — Beløb aarlig, for at formaa dem til vedblivende at dyrke Hvede og maaske atter bringe Hvedearealet, der i 1888 var gaaet ned til ca. 88,000 Td. Ld., og nu maaske er yderligere reduceret, op til de ca. 101,000 Td. L., som det udgjorde i 1881, end der i sin Tid vilde have været til ved en høj Told paa Petroleum at bevæge Rapsdyrkerne til at bevare de ca. 28,000 Tdr. Land for Dyrkningen af Raps, som nu ere svundne ind til ca. 2000 Tdr. Ld.? Ja, dersom Hvedejorden ikke kunde bruges til andet end til Dyrkning af Hvede, saa kunde der maaske være nogen Fornuft i at opretholde Dyrkningen deraf; men naar der paa den samme Jord kan dyrkes andre Frembringelser, som lønne Arbejdet, hvad vindes der saa ved at lade Samfundet give Penge ud for at faa den fremdeles besaaet med Hvede, som ikke betaler sig? Naar Samfundet gaar ind paa igennem en Toldbeskyttelse at opretholde en Industri, som uden en saadan maatte gaa til Grunde, da sker dette, fordi der herved vilde finde en Tilintetgørelse af Kapital Sted samtidig med, at et større eller mindre Antal Arbejdere foreløbig — og maaske for en temmelig lang Tid — blev arbejdsløse; men ingen af Delene bliver jo Tilfældet, fordi en Landmand, der

hidtil har dyrket Hvede, maa anvende denne Jord til andre Kulturer, som i og for sig svare Regning.

Hermed skal det ikke være sagt, at der ikke ved beskyttende Toldsatser kan ydes Landbruget nogen Støtte. Men den Virksomhed, som søges opretholdt eller fremmet ved et Toldpaalæg, bør være af en saadan Natur, at dens Existens enten har en virkelig Betydning i og for sig, eller staar i en saadan Forbindelse med andre Virksomheder, at disse svækkes eller vanskeliggøres ved dens Bortfalden. At saaledes Ostetolden forhøjes, kan der — saafremt man overhovedet anerkender beskyttende Toldsatsers betingede Berettigelse — næppe siges noget imod; thi dels er den faktisk en Luxustold, dels kan den opmuntre til en forbedret Osteproduktion, som vilde have sin store Betydning for vort Land. Ligeledes kunne Toldpaalæg paa Indførsel af Kreaturer have deres Berettigelse, saafremt de forhindre Tilførsel af daarlige Kreaturer, der blot tjene til at forringe de indenlandske Racer, eller indeholde en Tilskyndelse til at forbedre disse, ganske som man søger dette opnaaet direkte ved Præmier. Men naar det foreslaas at lægge Told paa Landbrugsprodukter blot for at skaffe Producenterne en højere Betaling for disse, saa maa det erindres, at det ikke er nok at paaberaabe sig, at Landbruget derved kan blive ligestillet med Industrien; thi det er jo dog ingenlunde blot de Industridrivende, som ere Forbrugere af Landbrugsprodukter, og at paalægge de Samfundsklasser, som hverken ere Industridrivende eller Landbrugere — og disse Samfundsklasser udgøre dog henved $\frac{1}{4}$ af Befolkningen — en særlig Skat til

Hjælp for de Landbrugere, der sidde trykket i det, kan dog næppe forsvares blot dermed, at de jo i Forvejen ved en svunden Tids Lovgivning ere blevne tvungne til at betale en saadan Hjælp til forskellige Industridrivende. Thi i og for sig er der næppe mere Grund til at paalægge t. Ex. de Søfarende og Skibsrhederne at komme de nødlidende Landbrugere til Hjælp ved at betale mere for deres Produkter, end de ere værd, end Landbrugerne i sin Tid fandt, at der var Grund til at komme de haardt stedte Skibsrhedere til Hjælp med en Tillægsfragt ud over den, hvortil man kunde faa udenlandske Skibe til Disposition. Kan det derimod paavises, at selve Landbrugsvirksomheden udvikles og fremmes ved saadanne Toldpaalæg — ja, saa stiller Sagen sig en hel Del anderledes. Alt, hvad der kan støtte og fremme Landbrugsproduktionen, vil det øvrige Samfund under de nærværende Forhold sikkert gerne være med til, og Lovgivningsmagten venter kun paa virkelig praktiske Forslag i den Retning for at gennemføre dem.

T.

